

זְכָרוֹן תְּרוּעָה

עיון בפרשת השבוע על פי ה"משך חכמה"

1. ויקרא כ"ג, כ"ג-כ"ד

(כג) וידבר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּזְּכוּת הַשְּׁבִיעִי בְּאַזְדָּר לַזְּכוּת יְהוָה לָכֶם שִׁבְתוֹן זְכָרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קָדֵשׁ:

2. במדבר כ"ט, א'

ובזְכוּת הַשְּׁבִיעִי בְּאַזְדָּר לַזְּכוּת מִקְרָא קָדֵשׁ יְהוָה לָכֶם כָּל מִלְאכְת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יְהוָה לָכֶם:

3. ראש השנה ט"ז, א'

אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני (ואמר) [אמר] רבי יצחק למה תוקעין בראש השנה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השמן ואמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה.

4. תוס' ראש השנה ט"ז, א'

שאין תוקעין בתחלתה – מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשנתא אלא לאיחיליד אונסא:

5. תמיד ל"ב,

לא היו כופתין את הטלה אלא מעקדין אותו מי שזכו באברים אוהזין בו.

6. תמיד ל"א, ב'

תנא יד ורגל בעקידת יצחק בן אברהם.

7. ראש השנה כ"ז, א'

דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קמיגור נעשה סניגור ולא הוא איכא דם פר הואיל ואשתני אשתני והא איכא ארון וכפורת וכרוב חוטא בל יקריב קאמרינן והא איכא כף ומחתה חוטא בל יתנאה קא אמרינן והא איכא בגדי זהב מבחזין מבפנים קא אמרינן שופר נמי מבחזין הוא כיון דלזכרון הוא ככפנים דמי.

8. מש"ח ויקרא כ"ג כ"ד

יהיה לכם שבתון זכרון תרועה – הנה ברה"ש (שם ע"ב) אמרו כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה כו'. פירש בה"ג (תוס' שם ד"ה שאין) לאו דמקלע בשבתא, אלא דאיחיליד אונסא. הכונה, כי אין התקיעה מ"ע כמו כל המצות אשר בהעדרה יענש על בלי קיומו אותה וכי אניס רחמנא פטריה, רק היא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי וכמו מכפר ביוהכ"פ, וכמו שאמרו (ר"ה כו) כיון דלזכרון אתי כמאן דאתי בפנים כו', ונמצא החולה אם באונס לא יקח מזור ורפואה האם יתרפא, כן כשנעדר הזכרון שופר, שמכנסת זכרונות ישראל לאביהן שבשמים, תו החולי בלא מזור ורפואה, וקטרוג השטן במקומו. ... אולם בשבת, דאחד המיוחד ממצות שופר הוא לתקוע בשופר של איל, להזכיר זכות העקדה שופר של איל, כמו שאמרו פ"ק דר"ה, (טז סע"א) והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מייצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה עבור שם השי"ת כי נקרא עליהם, זהו זכות עקדה, שבניו עוקדים כל תאותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת השם ותורתו.

והנה ידוע, כי בני' והשי"ת המה כשני אוהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו, וזהו תפילין דמארי עלמא (ברכות ו סע"א) מה כתיב בהו מי כעמך ישראל כו', והשי"ת אמר (במדבר לא) לנקום נקמת בניי מאת המדינים ומשה אמר לתת נקמת ה', וכיו"ב הרבה. לכן אחרי אשר ידוע לנו גודל התועליות ממצות שופר, אשר אם יבוטל, אף באונס, הסכנה גדולה, ובכ"ז אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת, אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יהי מה, יעבור עלינו מה ויתקדש שמו יתברך, יקטרג השטן ולא יכנס זכרונינו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לטבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבידנו ד' אמות ברה"ז ויתחלל שבת חלילה, כי לישראל מעט היחס מהשבת, כמו שביארתי במק"א (פ' ואתחנן ה', טו והנה) מתנה טובה יש לי בבית גנוז, כי השבת מתחס אל יחס העולם בכללה להשי"ת, לא על יציאת מצרים כהמועדים בעצם, בעילה רחוקה, אכמ"ל, ויתגדל ויתקדש שמי' רבא, ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך, וכיון שכן הרי זה גופי' מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת זה גופי' עקדה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר. ודו"ק.

9. מש"ח בראשית כ"ב, י"ד

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה – הענין דאמרו ז"ל (קדושין מ) בישראל מחשבה טובה מצטרפת למעשה מחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה ובאומות אינו כן (תוס' שם לט: ד"ה מחשבה) רק מחשבה רעה מצרף למעשה ומחשבה טובה אינה מצטרפת למעשה והא הקב"ה אינו בא בטרונאי עם בריותיו ולמה העמיד הקב"ה נביאים לאו"ה כדי שלא יאמרו אילו העמדת לנו נביאים כו' (במדבר רבה ר"פ בלק) אך הביאור כי בהמסרו יצחק את נפשו על קידוש שמו יתברך ומאז והלאה הוקבע לטבע קיים באומה הישראלית להימשך אחרי רצון ההשגחה מעומק הלב ולמסור נפשם ורוחם ומאודם על קדוש שמו יתברך כאשר עשו אבותינו באלף החמישי ובשישי כידוע, עד כי כעת יוקשה אל נפש הישראלי מה זה נסיון להאשל הגדול צור מחצבתינו אברהם ויצחק וכן כתב הרמב"ם בהלכות גירושין (ספ"ב) שמפני כן גט המעושה עפ"י דין הוי הואיל שנפש הישראלי חשוקה לרצון השם באמת, לכן אם מחשב הישראלי לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מצטרפת למעשה כי המחשבה נתעצמה וחקוקה בנפש הישראלי ומצדו אין עכוב כלל אבל חשב לעשות רעה היא רק כפורחת והבל נדף שעלה במחשבתו מאיזה סיבות שונות אבל זה אינו מרצונו הטוב והאמיתי, לא כן באומות העולם נפשם אותה דע ורשע תאות נפשו ואם יחשוב בטוב זה אינו חקוק אצלו רק עלה מאיזה סיבה אבל לא נתעצמה בנפשו כלל ... וא"כ כעת שכבר עקד את יצחק ונעשה נפשו כליל לדי' ושוב בניו יהיו חושקים מטבעם לעשות רצון הקב"ה ויהיה מחשבה טובה מצטרפת למעשה ומחשבה רעה לא יהיה מאומה נחשב וזה אינו רואה שום נברא זולתי הבורא ית"ש. לכן אמר ד' יראה שהוא יביט למחשבותיהם ויראה למעלליהם כי עיניו פקוחות על כל דרכי איש לתת לאיש כדרכיו, (עי' ירמיה לב, יט) והנה עד העקידה נזכר אלקים ואחר כך הויה מפני שצדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים (עי' סוכה יד) ובפרט ליודע סוד העקידה שעקד יצחק לאכללא אשא במיאי כמדו"א בזוה"ק (דף קיט:)) ובהר השגחה הנסיית שזה הויה לכן שם נהגה באותיותיו (טוטה לח) וזה יראה ודו"ק היטב.

10. מש"ח דברים ה', ט"ז

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ד' אלהיך משם ביד חזקה וברוע נטויה על כן עונך ד' אלהיך לעשות את יום השבת – הרצון, דעיקר מצות שבת הוא כמו שאמור בדברות הראשונות כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם

וינח ביום השביעי ע"כ ברח ד' את יום השבת ויקדשהו, שהוא מורה על חידוש העולם, ושיש לעולם בורא ומנהיג ועשה הכל במכוון, אשר זה עדות על עיקרי האמונה בבורא, ובלא זה אין מקום לדת והשגחה ושכר ועונש כלל, [כי לאיש אשר לא נגה אור הדת עליו כמו אריסטו, הלא השכר בא מעצמו, אך על מי שמדביק שכלו בשכל הפועל אשר ברו מלבם על ידי מושכלות יתקשר מעדנות כסיל להשאר שכל קיים, ועל מעשים אין שכר ועונש כלל], לכן מי שאינו שומר שבת הוא מומר לכה"ת כולה (חולין ה סע"א) כי זה מצב ויסוד התורה, רק מצד זה הלא היה ראוי ונאות לכל באי העולם אף לבן נח לשמור השבת, כי אל יום השבת המורה על יחס העולם לבוראו הלא שוה הוא עם הישראלי, כי שניהם נתהוו באומר אדון כל ומדוע מצאנו להיפך, כי ב"נ ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח סע"ב) אמנם מי הוא המעידי כי הבורא ברא העולם במכוון, הלא רק אומה הישראלית, אשר עם יותר מהרבה רבבות אלף הוציאה משעבוד מצרים במסות באותות במופתים עשרה במצרים, והכה הארץ והאיר והחי והמדבר, ובקע ים, ובעמוד אש לילה ובעמוד ענן יומם, ובמן כלכלם, אשר כל אלה לא יעשה רק הבורא הטבע והיוצרה הוא יכול לשנותה ולהפכה כחומר חותם, ומי שאמר לחם לכלכל הוא יאמר לאויר לכלכלם, ולזה אמר (ישעיה מג, יב) ואתם עדי ואני אל, שהם הם המעידיים על המציאו העולם מן ההעדר אל ההויה, וכמו שאמר קודם ואנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זה, כי הן המה הרואים, הן המה הנושעים, הן המה היודעים, הן המה המעידיים, ולזה אמר כאן וזכרת כי כו' ביד חזקה ובזרוע נטויה, הרי אתה היודע, אתה הרואה כי אנכי בראתי שמים וארץ, אנכי עשיתי כל אשר בם, לכן צוה ד' אלהיך לעשות יום השבת.

והנה המועדים האחרים המה רק על יחס הבורא אל האומה הישראלית, כמו פסח, עצרת סוכות, שהמה עדות רק על שהוציאתם ממצרים והושיבם בענני כבוד, וכן ד"ה ויוה"כ על שזכרים לפניו ומכפר עונם, א"כ אינם שייכים אל זר רק אל האומה הישראלית, לא כן שבת היא על יחס העולם אל יוצר בראשית הלא שייך אל כולם, ובכ"ז ניתנה דוקא לישראל וכמו"ש"ב, וזה שאמר (ביצה טז) מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, כי אין זה רק מתנה טובה, כי אין יחס לה אל האומה מאל כל הנמצאים, ולכן שבת קביעה וקיימא (פסחים קיז:), כי הוא תלוי בקיום המציאות אשר ברא היחיד את עולמו, לא כן מועדים ישראל מקדשי לה (פסחים קיז:), כי הוא תלוי במציאות האומה וביחס האלהים להם אשר להם נתגלה בזרוע נטויה כו', ומפני זה הותרה ביום טוב מלאכת אוכל נפש מישראל, משום שישראל מקודשים מהשי"ת, והימים טובים מקודשים מישראל, שמציאותם תלוי במציאות האומה, לכן הותרו לישראל המקדשים אותם, ואוכל נפש מישראל גדול מקודשתם, משא"כ שבת הוא מקודש מהשם בעצמו, כמו ישראל, לכן גם אוכל נפש אסור. וזה ישר. ...

והנה כאשר נתבונן על המועדים נראה כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והטפעת האלדים ית' על עמו ישראל מצדו, שהוציאתם ממצרים ונגלה בכבודו ובעמוד ענן, אבל ישראל בעצמם גוי מקרב גוי, הללו עובדי ע"ז וכו' (שה"ש רבה ב-ו), ורק הפסח והמילה ע"י צווי השם, א"כ מצדם לא היה הכנה רבה והתקרבות לאלוהי, רק מצדו יתברך, ובהג העצרת היה שקול משניהם, התקרבות ישראל לאביהם שבשמים בפרישה ג' ימים, באחדות האמיתית, שע"ז נאמר (דברים ט"ז כו) ויחן ישראל בקבלת מצותיו נעשה ונשמע, ומצדו יתברך הופעה אור אלדי, וגלוי כבודו, ומתן תורתו, שע"ז נאמר (דברים ט"ז כו) וד' האמירך, את ד' האמרת, חטיבה מול חטיבה, לא כן בהג הסוכות היה ההתקרבות מצד ישראל, שהם עשו תשובה גמורה על חטא העגל שלא מיהו בערב רב, והם הביאו נדבתם בבקר בבקר, והכינו יותר מדאי לכל מלאכת המשכן, והשי"ת החזיר להם ענני כבוד שהיה להם משעה שיצאו ממצרים (כדברי הגר"א בשיר השירים) (א ס"פ ד). ועל זה מצאנו מדרש מופלא בחזית בשה"ש ס"פ ג', שאל רשב"י את רבא"י אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו א"ל הן כו' למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זו מחבבה עד שקראה אמי כך היה מחבב הקב"ה יותר מדאי לישראל וקראן בתי ולא זו וכו' ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר הקשיבו אלי עמי ולאמי כתיב כו' ואת אמרת בעטרה שעטרה לו אמו אלא כו' כך היה מצוין אהמ"ע בתכלת וארגמן כו', וזה מורה על ג' זמנים האלה, על מה שהיה בעת יציאת מצרים שאז בבחינת השפע היה בבחינת בת, שהיא מקבלת שפע לבד, ובעת מתן תורה היה בגדר אחותי ששניהם משפיעים ומקבלים זה מזה, ומכבדים זה לזה, ואחר כך בעת עשיית המשכן היה בגדר אמו, שרק היא המשפעת והיא הפועלת מצדה לבד. אולם בגדר החבה הנה להיפך, כי הבת אהובה יותר, ולזה אמרו היה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי, פירוש לענין החביבות היה קורא אותן תמיד בתי, אף בשעה שקראה אמי. והנה, כאשר בארנו שבפסח היה השפע יורד מהשי"ת בלבד, בלי הכנה מעם ד' כלל, לכן אמר (ויקרא כג, טז) וספרתם לכם, שבארו הקדמונים (וזהו ויקרא דף צז), שזה כמו ספירת הזבה לטהר לבעלה, כן ספרו בני ישראל שבעה שבועות עד שהגיעו למעלת ויחן ישראל, והגיעו להבין סוד נעשה ונשמע (ע' שבת פח סע"א) ולקבל כל התורה לעבדה ולשמרה. והנה כאשר בארנו שענין שבת הוא רק מתנה טובה לישראל, שהוא מורה רק על המציאו העולמיים מאפס אל היש, ומתקשרות הבורא עם הנבראים, שזה מורה על כל הנבראים ביחד, כן פסח הוא רק מתנה טובה, אם כי הוא על יחס השי"ת עם האומה, בכ"ז כיון שלא היה הכנה מצדם כלל, רק שפע ממעון קדשו, הלא זה יתכן על כל אומה, וכמאמרם בשה"ש ב' (שה"ש רבה ב-ו) כך גאולתן של ישראל היה קשה לפני הקב"ה כו' גוי מקרב גוי שהיו אלו

ערלים ואלו כו' אלו לובשי כלאים ואלו כו' לא היתה מדת הדין נותנת שיגאלו לעולם ארשב"י אלולא שאסר הקב"ה עצמו בשבועה לא היו נגאלין לעולם כו' גאלת בזרוע עמך בטרונאי כו' בשמו גאלן כו' וראה שושנה של ורד ונטלה והריח בה בשעה שסדרו ישראל עשרת הדברות ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע כו', הרי כדברינו, שבפסח לא היו מצוינים משום אומה עד שיהיה ראוי להם הדביקות האלקי, רק בעצרת היו קרואים שושנה והיו ראויים להגין על כל העולם, ואם כן בפסח היה כמו בשבת, שלא הקדימו כלום רק שפע חנם מחסרו יתברך לחוננם חנם עבור בריתו ולהקים אותם לגוי קדוש, רק במ"ט ימי ספירה פעלו הרבה עד שעלו למה שעלו ונעשו כולם ראויים לנבואה ולמראות ד' בהק"ו, ולכן אמר וספרתם לכם ממחרת השבת [שהו מחרת יום טוב (מנחות סה) לפי קבלתנו מסיני הנאמנה פא"פ], שלכן קרא את חג הפסח, שהוא כמו שבת, ששבתו אינו קשור כ"כ בכם, כיון שלא היה הכנה מכם, ולכן וספרתם לכם כו'. וזה כוונת המסדר בהגדה ש"פ, אלו לא נתן לנו את השבת כו' אלו לא נתן לנו התורה, שהשבת מצוין מכלל התורה, כי הוא רק מתנה טובה לנו. וזה רעיון נכון. ודו"ק.

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן צוה ד' לעשות את יום השבת - פשטו, דכיון שפראך מארץ מצרים יש להשי"ת אותו הקנין שהי' למצרים כך והנך עבד השי"ת ונפשך קנוי' לו להשי"ת, לכן יש לו הרשות לצות עליך שלא תעשה מלאכה ביום השבת. וכן פרש"י. ומוזה נובע הדין המפורש בתוספתא עירובין פרק ו' (ה"ח) דעבד של שני שותפין, שזה עירב למזרח וזה למערב לא יזוז העבד ממקומו, שנפשו של עבד קנוי לרבו לאסרו בהליכה ובמלאכה. ויעו"י סוף נזיר (דף סב:) שאין נפשו קנוי לו לעצמו.

11. אורות עמ' ק"ם, אורות ישראל ו', ו'

במשיח בן יוסף מתגלה התכונה של לאומיות ישראל מצד עצמם. אמנם התכלית האחרונה אינה התגדרות התיחדות הלאומיות בלבדה כ"א השאיפה לאחד כל באי עולם למשפחה אחת לקרא כולם בשם ד', ואע"פ שזה צריך ג"כ מרכז מיוחד מ"מ אין הכונה כולה רק המרכז כ"א פעולתו ג"כ על הכלל הגדול. וכשצריך העולם לעבור ענין הלאומיות אל הכללות צריכה להיות ג"כ כעין הריסה אל הדברים שהושרשו מצד הלאומיות המצומצמת, שיש עמה המגרעות של אהבה פרטית יתרה. על כן עתיד משיח בן יוסף ליהרג, ומלכות אמתית וקיימת תהי' משיח בן דוד. וכשמתד הכוסף אל הטוב הכללי מגיעה לביטול ערכה של התיחדות הלאומיות, הנה עוד צעד אחד והרע יהי' מבוער ג"כ מחיי היהודים, נמצא שביטול יצר הרע והריגת משיח בן יוסף קרובים הם בעינינו זל"ז. לפיכך נחלקו הו"ל בפ' החליל על הפסוק והביטו את אשר דקרו, אם הוא על משיח בן יוסף שנהרג או על יצר הרע שנהרג.